

Tendensrapport fra stofsituationen i dansk festkultur

Københavns Universitets Kriminologisk Observatorium i samarbejde med Retsmedicinsk Institut på Københavns Universitet og Roskilde Festival

25. juni 2025

Indhold

Indledning	3
Konklusioner	6
Stoftendenser	8
Cannabis	8
Kokain	10
MDMA	13
Ketamin	15
Amfetamin	18
Psykedeliske stoffer: Svampe og LSD	19
Andre stoffer: Opioider, benzodiazepiner og ADHD-medicin	20
Figur A-G: Spildevandsprøver	22
Figur C: Spørgeskema om gæsternes stofbrug	26
Økonomi og distribution	27
Ny 'stofinfrastruktur' med færre faste dealere	27
Flydende skel mellem dealere og købere	28
Politi og narkohundes tilstedeværelse på festivalen	28
Spotlight: Drugging	30
Hjælp: Barrierer for at opsøge hjælp	30
Tvivl: Alkoholens slørende rolle i drugging-episoder	31
Tillid(sbrud) mellem gæsterne	32
Kan det kaldes 'drugging'?	32
Drugging: Et værktøj til at begå andre former for kriminalitet	33
Mandlige ofre: Blev jeg drugged, eller var det bare for sjov?	33
Kvindes forholdsregler	34

Indledning

Roskilde Festival som undersøgelsesramme for dansk festkultur

Hvorfor og hvordan tager unge mennesker stoffer? Og hvilke stoffer tages lige nu i de danske festmiljøer?

For at undersøge stofsituationen i danske festmiljøer indgik Kriminologisk Observatorium og Roskilde Festival i 2023 et treårigt samarbejde, der som udgangspunkt skal munde ud i 3 rapporter om stoftendenser i dansk festkultur. Dette er anden rapport i rækken og tager afsæt i festivalen fra 2024.

Som festivalby med 130.000 indbyggere samler Roskilde Festival det omgivende samfund og den festkultur, der findes i hele landet. Festivaler er en speciel form for fest. Den store koncentration af deltagere og den højintense socialitet adskiller festivaler fra andre festmiljøer. Ikke desto mindre giver Roskilde Festival et indblik i de mere generelle tendenser i forhold til rusmidler og stofforbrug. Det betyder, at festivalen kan ses som et vindue til brug af stoffer, og studiet indikerer, hvilke stoffer der cirkulerer i det bredere samfund. Rapportens datagrundlag viser fx, at brugerne af hårde stoffer på festivalen også har brugt eller stadig bruger hårde stoffer uden for festivalen. Således synes festivalen ikke at være et sted for exceptionelt stofbrug. Festivalen skriver selv således på deres hjemmeside:

Roskilde Festival er helt og aldeles imod stoffer. Det gør vi tydeligt opmærksom på både på bannere og storskærme på pladsen. Vi ville gerne være fri for stoffer på festivalen. Vi må samtidig se i øjnene, at det er svært at komme stofferne fuldstændig til livs. Så længe der er stoffer i samfundet, vil der desværre også være stoffer på festivalen¹.

Fra 2009-2022 var festivalen sammen med Dansk Live en del af Sundhedsstyrelsens oplysningskampagne, *Against Drugs*. Sundhedsstyrelsen valgte efter festivalen i 2022 at afslutte kampagnen. Roskilde Festivals strategi er nu rettet mod en forebyggende indsats i stedet, hvor de i samarbejde med en lang række eksperter arbejder for øget forskning og anbefalinger til indsatser på området.

Rapporterne og samarbejdet skal i den sammenhæng forstås som et forskningssamarbejde, hvor Kriminologisk Observatorium gennem adgang til festivalens gæster og medarbejdere kan generere data og analyser samt udarbejde rapporter om emnet. Al dataindsamling, analyse og rapportskrivning er uvildig, og festivalen har ikke haft indflydelse på undersøgelserne og indholdet af rapporten. Rapporten er ikke repræsentativ, men indikerer nuværende tendenser og praksisser på området. Da rapporten og empirien er rettet mod stofbrug, repræsenterer deltagerne ikke Roskilde Festivals gæster generelt, men den del, der er relateret til rekreativ stofbrug.

¹ Roskilde Festival. Q&A om narkotiske stoffer <https://www.roskilde-festival.dk/presse/pressemateriale/qa-om-narkotiske-stoffer>

Metode og datamateriale

Rapporten tager i år afsæt i både en kvalitativ og kvantitativ undersøgelse udført af et forskningsteam på Roskilde Festival i 2024 og fokuserer særligt på tendenser inden for unges praksisser og brug af stoffer i festmiljøer. Forskningsteamet har bestået af 12 antropologer og antropologistuderende, og rapporten er udarbejdet på baggrund af følgende datamateriale:

- Spildevandsundersøgelse udført i samarbejde med Retsmedicinsk Institut på Københavns Universitet, Fors A/S og Eurofins.
- 186 uformelle, semidye og etnografiske interviews med i alt 541 gæster fordelt over festivalens campingområde og festivalpladsen. Dette inkluderer også fotografier af gæsters stoffer.
- I alt 643 besvarelser fordelt over to spørgeskemaer om hhv. stofvaner og drugging. Spørgeskemaerne har været tilgængelige gennem klistermærker med QR-koder ophængt på toiletdøre og barborde på festivalområdet.
- Observationsstudier fra festivalens fester og koncerter.
- 'Skraldearkæologi' eller med andre ord fotografisk dokumentation af medicinsk affald, blisterpakker og lynlåspose efterladt på festivalområdet.

For at sikre GDPR er interviews ikke blevet optaget, men nedskrevet løbende for at undgå biometrisk identificering af deltagerne. Der er ikke blevet lavet interviews med festivalgæster under 15 år. Derudover er al data indsamlet direkte i appen *Ethnote*, der er lavet specifikt til indsamling af kvalitativt materiale, hvor data bliver krypteret automatisk og opbevaret GDPR-sikret.

Rapportens struktur

Rapporten er inddelt i 3 hovedafsnit. Første hovedafsnit handler om stoftendenser, det vil sige de forskellige stoffer, der cirkulerer på festivalen, og gæsternes synspunkter og praksisser i forbindelse med stofferne. De 10 mest populære stoffer, vurderet ud fra spørgeskemaundersøgelsen, har alle et selvstændigt afsnit.

Andet hovedafsnit handler om økonomi og infrastruktur. I det fokuserer vi på køb og salg af stoffer på festivalen blandt dealere og gæster; det vil sige, hvordan folk skaffer, opbevarer og (videre)distribuerer stoffer.

På festivalen i 2024 har vi desuden haft et spotlight på fænomenet 'drugging'. Den del af undersøgelsen udgør rapportens tredje og sidste hovedafsnit. I det fokuserer vi blandet andet på narrativer og forholdsregler i forbindelse med drugging, barriere for hjælp og fænomenets kønnede dimensioner.

Forrest er rapportens konklusioner placeret.

Rapporten er udarbejdet af Ida Toft Christiansen, Jacob Fischer Møller og Henrik Vigh, mens feltarbejdet er udført af et forskningsteam bestående af samme personer samt Kamma Kamille Schiott, Karla Rahbek Sejling, Andrea Soelberg Rosdahl, Karoline Uldbjerg, Magnus Nørtoft, Oscar Linh Vu, Karla Bonne Beck, Ditte Bøystrup og Karen-Marie Bomholt-Riis.

De retskemiske analyser er udført af Marie Katrine Klose Nielsen.

Konklusioner

Cannabis

Gæsterne oplever stadig meget, men ikke mere cannabis på festivalen. Til gengæld har noget af forbruget forskudt sig til alternative THC-produkter i form af væsker til vapes samt 'edibles' som vingummier.

Gæsterne (gen)forhandler i højere grad forskellene mellem stoffer og alkohol. Der er en tendens til at se alkohol som farligere og usundere end cannabis.

Kokain

Brugere italesætter særligt kokain som et værktøj til at opnå ekstra energi og regulere alkoholpåvirkning snarere end et socialt selvtillidsløft.

Selvom kokain betragtes for at være et dyrt stof, bliver det ofte delt mellem venner og fremmede i ikke-monetære transaktioner, og mange ser det som sandsynligt at få tilbudt stoffet på festivalen.

I nogle mandlige vennegrupper er kokain et integreret og synligt element i festen og fungerer som en fællesskabsmarkør, der styrker, fremfor svækker, social status i gruppen

MDMA

Gæsterne tager mest MDMA spontant og for at få et energiboost. Det er en ny tendens.

MDMA indtages fortsat i sociale sammenhænge, men vi ser en bevægelse mod et mere individuelt forbrug, hvor gæsten ikke nødvendigvis deler rusen med andre.

MDMA kan styrke følelsen af sammenhold, men samtidig ekskludere dem, der ikke tager del i rusen.

Ketamin

Flere gæster taler mere om ketamin end tidligere, og stoffet fremgår som et af de stoffer, der oftest indtages i kombination med andre stoffer særligt kokain, amfetamin og MDMA.

Gæsterne indtager ofte ketamin nasalt i pulverform eller ved hjælp af næsesprays.

Amfetamin

Gæster bruger i højere grad amfetamin til at mindske træthed. Ved kombinationsbrug bruger de det ofte med MDMA, kokain eller ketamin. Amfetamin bliver set som en billigere version af kokain, og derfor også som en klassemærke af nogen.

Psykedeliske stoffer

Psykedeliske stoffer som psilocybinsvampe og LSD bruges især til sanseåbning, selvudvikling og fælles oplevelser i trygge rammer frem for fest og rus.

Psilocybinsvampe opfattes som naturlige og dermed mildere, sikrere og mere acceptable at indtage end kemisk fremstillede stoffer.

Anskaffelsen af psilocybinsvampe foregår ofte via nære, ikke-monetære netværk.

Opioider

Gæsterne indtager både tramadol, oxycodon, kodein, morfin og tapentadol på festivalen, og der er bredt kendskab til, hvad opioider er. På trods af det fremstår opioider tabubelagte, og kun få gæster italesætter eget forbrug.

Gæsterne karakteriserer generelt opioider som de farligste stoffer, og flere gæster bruger opioiders 'farlighed' som pejlemærke til at vurdere andres stoffers 'hårdhed'. Andre stoffer fremgår i det lys mindre farlige og derfor mere socialt legitime.

ADHD-medicin

Både personer med og uden ADHD bruger ADHD-medicin rekreativt, og gæsterne indtager det oftest nasalt i pulveriseret form eller ved at sluge pillen.

Distributionen sker oftest gennem recept eller venner med recept.

ADHD-medicin bliver ved blandingsbrug oftest brugt i kombination med MDMA.

Økonomi og distribution

Fordi gæsters regulære dealere ofte er blevet hjemme, må gæsterne købe stoffer fra fremmede gæster eller dealere. De må derfor gå på kompromis med den normale tillidsrelation mellem dem og dealer.

Den større distribution internt mellem gæster betyder også, at flere transaktioner er ikke-monetære. I stedet betaler folk oftere med drinks, mad eller samvær.

Gæsterne bruger Snapchat, Telegram eller Signal til at komme i kontakt med dealere. Nogle bruger også klistermærker med QR-koder eller telefonnumre.

Stor stofefterspørgsel og få dealere gør skellet mellem købere og sælgere mere flydende end normalt. Det får gæster til at videresælge stoffer for at tjene ekstra penge, uden nødvendigvis at se det som 'dealing'. Det er særligt mænd, der bliver tilbudt stoffer af fremmede.

Spotlight: Drugging

De typiske barrierer for ikke at have opsøgt hjælp efter at være blevet drugged er: manglende overskud pga. forskrækkelsen over oplevelsen og stoffernes bivirkninger; skam; samt usikkerhed over, hvad der var sket, og hvordan man håndterede det.

Pårørendes besvær med at aflæse forskellen på alkohol- og stofrus og manglende viden om, hvordan man håndterer drugging, betyder, at flere ofre for drugging ikke får den rette hjælp. Drugging skyldes ofte ikke manglende opmærksomhed. Der er derimod tale om udnyttelse af en tillid mellem gerningsperson og offer. Ofret har fx taget imod en drink, efterladt sin drink under nogens opsyn, eller tilbragt tid i selskab med gerningspersonen.

Der findes flere andre motiver bag drugging end det seksuelle overgreb begået af mænd mod kvinder. Dette dominerende narrativ får dog flere mænd til at bagatellisere episoder, hvor de er eller mistænker at være blevet drugged, som en fejl eller noget, der bare var for sjov.

Stoftendenser

Cannabis

- Gæsterne oplever stadig meget, men ikke mere cannabis på festivalen. Til gengæld har noget af forbruget forskudt sig til alternative THC-produkter i form af væsker til vapes samt 'edibles' som vingummier.
- Gæsterne (gen)forhandler i højere grad forskellene mellem stoffer og alkohol. Der er en tendens til at se alkohol som farligere og usundere end cannabis.

Ikke mere cannabis, men nye varianter

Cannabis, også omtalt på festivalen som 'hash', 'weed', 'ganja', 'juu', 'dedi', er det mest synlige stof på Roskilde Festival, og stort set alle gæster, vi snakker med, bemærker cannabis, enten fordi, det modsat andre stoffer, lugter, eller fordi folk ikke skjuler det: "Man kan lugte hash over det hele", "det er hash, man ser, hvis man ikke selv tager stoffer", eller "cannabis bliver røget i det fri, de hårdere stoffer i det skjulte". Andre gange er selv distributionen af cannabis synlig, som da to gæster fortæller om en episode, hvor de i nærheden af festivalindgangen mødte to drenge, der havde opstillet en bod, hvor de solgte cannabis: "Drengene råbte bare *'Joints! Hash! Weed!'* efter os. Det er jo meget smart at stille sig der, inden du går ind. Vi købte nu ikke noget". Mens andre fortæller om en stor fest i en camp, hvor dj'en kastede "en pose med ½ kg. cannabis ud til folk", der dansede.

Cannabis fremgår på festivalen som et billede på en særlig socialitet, der er åben, inkluderende og generøs.

Brugere ryger oftest cannabis i joints, og gæster lader ofte jointen gå på runde internt i campen - eller inviterer folk udefra campen med ind i fællesskabet. Flere fortæller om at have købt ”klump” til campen til hele festivalen, og sommetider har andre i campen så stået for at købe ”cones og cigaretter”. Det sociale er ikke forbeholdt indtagelsen, men er del af processen fra anskaffelse til rus. Folk deler joints mere uformelt og ofte i en ikke-monetær transaktion, fx fordi cannabis har en relativt billigere pris sammenlignet med fx kokain, som en gæst forklarer.

Cannabis bliver blandt andet opbevaret i madkasser eller Tupperware, mens nogen af frygt for at blive opdaget graver det ned sammen med andre stoffer, enten i campen eller i en busk et hemmeligt sted på festivalområdet.

Gæsterne oplever forbruget af cannabis, både i forhold til volume og indtagelsesmåde, som relativt uændret blandt gæsterne i forhold til 2023. Det svarer til tallene generelt i Europa (EUDA 2024) og Sundhedsstyrelsens seneste indrapporterede data for danske unge under 25 i perioden 2017-2023 (Sundhedsstyrelsen 2024). Der er dog en stigende diversitet inden for cannabisprodukter i Europa og også Danmark, hvor ’edibles’, THC- og CBD-produkter og syntetiske cannabinoider, de seneste år er blevet let tilgængelige alternativer til cannabis (European Drug Report 2024). Den udvikling kan til dels ses i dansk festkultur. Folk på festivalen indtager også syntetiske cannabinoider, THC-produkter eller regulær cannabis gennem vapes og ’edibles’ som fx THC-vingummier.

Cannabis ”er på samme niveau som alkohol”

Ligesom for 2023’s festival (Kriminologisk Observatorium 2023), forstår gæsterne cannabis som udbredt eller direkte ”normalt”. De sammenligner ofte cannabis med alkohol og nikotin. Der er en tendens til at skelne cannabis fra andre stoffer – og hvis folk sammenligner det med andre stoffer, er det oftest med psilosybinsvampe, fordi begge bliver set som ”naturlige”. Andre uddyber, at hash ikke rigtigt er stoffer. Det er hverken ”farligt” eller har en ”utilregnelig effekt” - og ”der er aldrig nogen, der er døde af hash”. Cannabis ”er hverken pulver eller piller”, det er i en anden kategori end stoffer som kokain, MDMA, amfetamin og ketamin. Selvom der også er gæster, der ser hash som stoffer, kun indtager alkohol og kan være bange for selv at prøve hash fx af frygt for ”at få en hashpsykose”. Gæster mener blandt andet cannabis er bedre end alkohol, fordi cannabis ”ikke ændrer folks opførsel markant”, og at ”man ikke er i tvivl, om hvor man har folk, der ryger hash, modsat folk, der er stive”. Flere pointerer, at cannabis ikke skaber utryghed, og at man ikke er bange for folk, der har røget cannabis, modsat folk, der er berusede. Man bliver fx ”ikke aggressiv”, ”skaber ikke problemer”, ”kommer ikke op at slås” og bliver heller ikke ”uforudsigelig” og ”grænseoverskridende”. Og en camp fortæller, ”at hash ikke smadrer noget socialt modsat alkohol”:

”Lad os sige, at min datter skulle passes af min onkel. Så vil jeg hellere have at han var skæv, end fuld. Cannabis er, til dels, mildere end alkohol. Det er nemmere at komme ud af et misbrug end så meget andet. Det har jo også vist sig at have en del medicinske gode virkninger. Men det er også måden det bruges på og mængden. Det er på samme niveau som alkohol”.

Festivalen, og særligt campingområdet, fremstår, og i højere grad end i 2023, som en arena, hvor forskellene mellem alkohol og cannabis (gen)forhandles. Gæsterne tager i højere grad kritisk stilling til alkohol, men romantiserer også cannabis og nedtoner risikoen for afhængighed.

Kokain

- Brugere italesætter kokain som et værktøj til at opnå ekstra energi og regulere alkoholpåvirkning, snarere end et selvtillidsløft.
- Selvom kokain betragtes for at være et dyrt stof, bliver det ofte delt mellem venner og fremmede i ikke-monetære transaktioner, og mange ser det som sandsynligt at få tilbudt stoffet på festivalen.
- I nogle mandlige vennegrupper er kokain et integreret og synligt element i festen og fungerer som en fællesskabsmarkør, der styrker, fremfor svækker, social status i gruppen.

Kokain: Et værktøj til at regulere døgnrytme og alkoholrus

Gæsterne opfatter generelt kokain, også kaldt ”coke” eller ”shusta,” som det næstmest udbredte stof i festmiljøer, kun overgået af cannabis. Det stemmer overens med både 2023’s fund på festivalen og

den overordnede europæiske situation, hvor kokain indtager andenpladsen blandt de mest brugte illegale stoffer efter cannabis (Kriminologisk Observatorium 2023; EUDA 2024:1).

Kokain er et af de stoffer, gæsterne bruger til at regulere deres døgnrytme på linje med fx cannabis. Gæster beskriver timingen af stoffet som følgende: ”Man ryger cannabis om dagen, suger coke om aftenen” eller ”man kan sagtens suge coke til en fest og så tage hjem kl. 5, ryge en joint og så gå i seng”. Mens gæsterne, der bruger cannabis, ønsker dens afslappende effekt, gør det omvendte sig gældende, når de indtager kokain. Udtalelser om brugen af kokain indikerer, at stoffet er en slags ”snydekode,” som en gæst kalder det, til at holde sig frisk og feste længere, end kroppen ellers tillader. Kokain anses derfor blandt andet for at være ”energipulver” eller ”bare ligesom 3 espressoshots”.

Det er bemærkelsesværdigt, at gæsterne ikke kobler indtaget af kokain til stoffets evne til at øge selvtillid, selvværd og sociale komfort, men at de snarere anser kokainindtaget for at være et værktøj til at regulere og overkomme fysiske begrænsninger.

Gæster, der bruger kokain, tager det oftest i kombination med alkohol, hvilket afspejler en generel tendens i Europa, hvor alkohol er det mest anvendte rusmiddel i forbindelse med kokainindtag (EUDA 2024:1). Flere fortæller, at de bruger kokain til at ”regulere” graden af alkoholberuselse, da de oplever, at stoffet dæmper alkoholens effekt. Andre beskriver, hvordan de tager kokain for at ”nulstille sin brandert, for så at kunne drikke mere [alkohol].” Med andre ord bruger gæsterne kokain som et ’værktøj’ til at kontrollere graden af alkoholpåvirkning. Alkoholberuselse er desuden forløberen til mange gæsters kokainindtag, da de oplever, at alkoholen svækker deres dømmekraft, og gør dem tilbøjelige til at takke ja til stoffet, selvom de forinden havde besluttet sig for at lade være.

Kokaintilbud og spontant forbrug

At kokain ”ikke er noget, man sidder og tager i løbet af dagen”, men i stedet er ”et ekstra energiboost til at feste videre”, skyldes ifølge flere gæster, kombinationen af kokainens høje grampris og kortvarige effekt på ca. 30-60 minutter. Stoffet må derfor hyppigt genindtages, hvis effekten skal vedligeholdes. Dette afholder generelt gæster fra at tage stoffet på festivalen, selvom de bruger det i andre kontekster. En gæst siger fx: ”Det er for dyrt at tage på festivalen. Det er billigere at drikke en masse bajere for at have det sjovt i en uge. I byen er det jo kun en aften.” En anden gæst har valgt at medbringe andre stoffer, da ”det er for nemt at tage en streg [kokain], når du er fuld”, som han siger. Lignende fortæller to unge kvinder, at de tager MDMA, fordi ”det er billigere end kokain”, men at de ellers foretrækker kokain. De af gæsterne, der selv har medbragt kokain, beskriver desuden, hvordan de begrænser indtaget til aften- og nattetimerne eller ”special occasions” for at spare på det.

På grund af den høje pris, anser mange ikke kokain for at være et af de typiske stoffer, der deles ud af. Som en gæst siger: ”Man deler mere en joint end coke, men det tror jeg handler om prisen”. Trods denne udbredte forestilling, møder vi ofte gæster, der har indtaget kokain som følge af at have fået det tilbudt af venner eller fremmede.

I samtaler med grupper af både mænd og kvinder, er det særligt mændene, der fortæller om at få det tilbudt i festlige sammenhænge, mens kvinderne tilsyneladende ikke oplever det i samme grad. Vi møder dog nogle kvinder, som har oplevet det i en ekstrem grad, blandt andet en unge kvinde, som i anledningen af sin fødselsdag fik ”tilbudt kokain 10 gange” af fremmede, der kom hen og sagde: ”Tillykke, vil du have noget coke?”

De gentagende scenarier, folk beskriver at have fået tilbudt kokain i, er under toiletbesøg og på dansegulve. Her kan gæster finde på at sende ”en nøgle” med kokain rundt til andre i deres nærmeste omgivelser. Det fremgår for gæsterne både sandsynligt at få tilbudt coke og er i flere kontekster ikke tabubelagt.

Denne brugergruppes kokainindtag er desuden præget af spontanitet og diskontinuitet: Da de er afhængige af tilbuddet om kokain fra andre, indtages stoffet ikke kontinuerligt hver halve til hele time over en aften/nat, men derimod sporadisk, når muligheden byder sig. Brugerne opfatter, som tidligere nævnt, kokain som en fysisk ”opkvikker” og et stof ”man ikke får det helt knast af”, som en ung kvinde siger, snarere end et narkoinduceret ’trip’, der skal planlægges forinden, nøje doseres og redoseres indenfor en bestemt tidsramme for at vedligeholde effekten. Man kan tage kokain spontant, fordi man forpligter sig kortvarigt.

Kokainens synlighed

Der er en tendens til, at gæster ikke betragter kokain som ”et hårdt stof” i sammenligning med andre stoffer. Som en 21-årig mand siger: ”Jeg vil ikke tage heroin, det synes jeg er krads. Men hash og

coke, det er ikke hårdt”. Som tidligere beskrevet, møder vi mange, der slet ikke anser cannabis for at være et stof. Sammenstillingen af cannabis og kokain er derfor interessant, da den kan pege på en begyndende udvikling mod en opfattelse af kokain som ’normalt’ på linje med cannabis.

Det er en dominerende holdning blandt gæsterne at se kokain som ligeså normaliseret i festkulturen som cannabis, da kokain ofte indtages helt åbenlyst. En ung kvinde fortæller fx, at ”folk sniffer kokain helt offentligt”, hvilket flere gæster ligeledes har vidnet enten under koncerter, i camps eller til de spontane dansefester i campingområderne. To 21-årige kvinder har overværet ”boys, der har siddet og været i gang med at sniffe kokain fra en telefon, der blev sendt rundt til alle i campen”, som den ene beskriver. Ligeledes fortæller en gruppe unge kvinder, at de kender ”en masse drenge, der bor i camp sammen”, som sender videoer til dem over Snapchat, ”hvor de tager kokain fra nøgler og sniffer baner fra Soundboksen – bare sådan ude i det åbne”. Og da vi, under en samtale med en stor vennegruppe, spørger, om nogen af dem tager stoffer, udbryder en 17-årig kvinde: ”Alle drengene i campen tager kokain”, mens hun eksplicit udpeger forskellige personer i campen, uden protest fra de udpegede. En 29-årig mand, der selv tager kokain, fortæller desuden, at ham og hans venner er åbne omkring deres kokainforbrug, når de fester: ”Det er ikke noget, vi forsøger at lægge skjul på”, som han siger.

Eksemplerne peger på en kønnet tendens, da vi både møder og hører om væsentligt flere mænd end kvinder, der bruger kokain rekreativt – en tendens som ligeledes gør sig gældende for Europa generelt, hvor mænd udgør den største andel af kokainbrugere (EUDA 2024:6). At indtaget af kokain ikke gemmes væk, men i nogle tilfælde aktivt fremvises via sociale medier, indikerer, at kokain indgår som et integreret socialt og festligt element i nogle, særligt mandlige, vennegrupper. Det kan snarere styrke end svække den enkeltes position i gruppen. For de kvindelige kokainbrugere foregår indtaget derimod oftest skjult i telte eller på toiletter og enten alene eller i grupper af to til tre veninder. Studier peger på, at kvindelige stofbrugere stigmatiseres i højere grad end mandlige, og at kvinder derfor ofte forsøger at skjule deres stofbrug (Campbell 2000; Boyd 2003). Overvægten af stofbrugende mænd i vores data kan være påvirket af de dynamikker, derfor kan kvinders stofbrug risikere at gå under radaren.

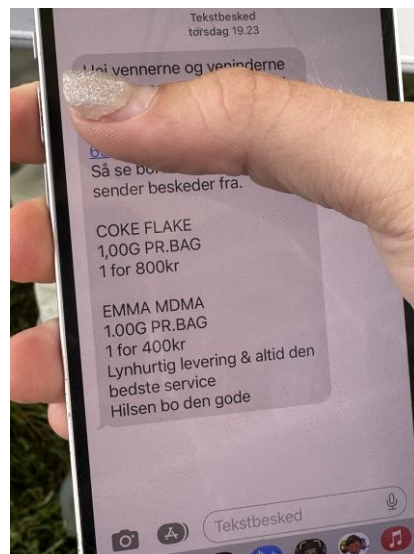
MDMA

- Gæsterne tager mest MDMA spontant og for at få et energiboost. Det er en ny tendens.
- MDMA indtages fortsat i sociale sammenhænge, men ser vi en bevægelse mod et mere individuelt forbrug, hvor gæsten ikke nødvendigvis deler rusen med andre.
- MDMA kan styrke følelsen af sammenhold, men samtidig ekskludere dem, der ikke tager del i rusen.

MDMA: Et energiboost

Gæster nævner ofte MDMA, også kendt under navnene ”Emma”, ”MD” og ”ecstasy,” som det tredje mest udbredte stof i festkulturen, hvilket igen stemmer overens med den generelle stofsituation i Europa, hvor MDMA indtager samme placering (EUDA (2) 2024:1).

Ligesom kokain, er MDMA et af de stoffer, gæsterne bruger for at få ekstra energi. Som en gæst fx siger: ”MDMA er noget, du tager kl. 01 om natten, når du skal have et energiboost til at feste videre”, eller som en anden bemærker: ”MDMA kvikker mig op, hvis jeg er lidt småtræt.” At det netop er MDMA’ens opkvikkende kvalitet, der fremhæves af mange gæster, adskiller sig fra festivalen i 2023, hvor det primært var stoffets evne til at forstærke sociale forbindelser og følelser, der blev fremhævet. Det betyder også, at vi ser flere, der tager MDMA spontant, i stedet for at planlægge indtaget (også selvom rusen varer i 5-7 timer). MDMA bliver desuden omtalt som et ”nemt stof” i modsætning til stoffer, man sniffer, fordi gæsterne kan blande det op i en drink, hvor stoffet ikke er synligt.

Nye socialiteter: En individuel rus?

I sidste års rapport beskrev vi, hvordan MDMA primært blev indtaget i sociale fællesskaber for at opnå en fælles oplevelse af emotionel forbundethed. MDMA fremgår stadig som et ’socialt stof’, men der er en tendens til, at det i højere grad indtages individuelt i 2024.

På festivalen møder vi fortsat vennegrupper, der planlægger indtaget af MDMA i fællesskab. En vennegruppe er fx enige om, at ”det dræber viben, hvis det kun er nogen [i gruppen], der tripper [MDMA]”. Ligeledes er tre kvinder enige om, at ”det hyggelige ved at tage stoffer [MDMA og kokain], ikke så meget er stofferne i sig selv, men det at vi gør det sammen”, som en af dem

forklarer. For dem er det altså den fælles praksis snarere end stoffernes kemiske effekter i sig selv, der giver rusen værdi. Ligesom indtaget af MDMA kan opleves som en fællesskabende praksis for de deltagende, kan det opleves som en ekskluderende praksis for de ikke-deltagende. En gæst fortæller, at han under påvirkning af alkohol oplever at kunne ”matche” sine venners energi, når de er påvirket af kokain, men at han oplever et energimæssigt ”mismatch”, når de er påvirket af MDMA. Han forklarer forskellen ved, at kokain blot giver hans venner ekstra energi, men at MDMA gør dem ”sådan kærlige, kælede og nussende”, hvilket gør ham utilpas og giver ham ”en følelse af ikke at kunne være med på den”.

Udover at MDMA indtages i fællesskaber, bemærker vi også den modsatte tendens i 2024; at MDMA i højere grad indtages individuelt. En kvinde beskriver, at hun tager MDMA spontant, når hun vil, og ikke planlægger indtaget i fællesskab med sine venner. Dagen forinden havde hun fx takket ja til MDMA, da en fremmede tilbød hende det, mens hun stod alene i kø til pitten. En anden kvinde fortæller, at hun har planer om at tage MDMA til en specifik koncert, som hun skal se med en ven, der ikke tager stoffer, og at hun derfor vil holde sin plan hemmelig. Og under et campinterview med to venner afslører den ene, at han dagen forinden havde taget MDMA uden at fortælle det til vennen, på trods af at de havde været sammen hele aftenen.

En anden gæst siger desuden, at han ikke betragter indtaget af MDMA for at være ”en social ting”, men at han tager det alene ”for at have det fedt i hovedet sammen med andre”, mens en anden fortæller, at han og hans venner ”altid tager kokain i makkerpar” modsat MDMA: ”MDMA tager jeg selv.” Ingen af gæsterne kobler deres MDMA-indtag til en fællesskabspraksis, og i sidstnævnte eksempel er det endda kokainen, der karakteriseres som det ’sociale stof’.

Udsagnene peger ikke på MDMA som asocial, tværtimod. Gæsterne indtager stoffet i sociale rammer for at intensivere deres egen festoplevelse eller kunne være til stede i festen. Til gengæld deler de ikke MDMA-rusen med andre. Det er en udvikling fra 2023 og kan pege på en mulig bevægelse væk fra den MDMA-rus, der deles med andre, mod et mere individuelt MDMA-brug.

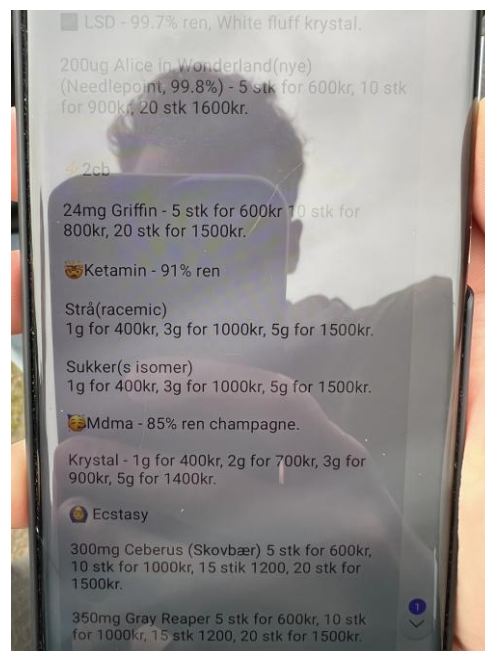
Ketamin

- Gæster lader taler mere om ketamin end tidligere, og stoffet fremgår som et af de stoffer, der oftest indtages i kombination med andre stoffer særligt kokain, amfetamin og MDMA.
- Gæsterne indtager oftest ketamin nasalt i pulverform eller ved hjælp af næsesprays.

Ketamin, også omtalt som ”keta”, ”hest” og ”strå”, fremgår mere aftabuiseret og gæsterne taler oftere om stoffet og om at indtage det. Det står i kontrast til 2023, hvor ketamin allerede blev opfattet som et populært stof, men kun få fortalte, om at have prøvet det selv. EUDA (2024) skriver i forlængelse heraf, at ketamin er blevet lettere tilgængeligt på visse nationale stofmarkeder og er

blevet etableret som et foretrukket stof i bestemte sammenhænge (EUDA 2024). Data fra festivalen kan pege på en lignende udvikling på festivalen og i Danmark.

Gæsterne indtager oftest ketamin nasalt i pulverform, og flere fortæller om, at bruge næsespray til indtagelsen. Under skraldearkæologien på festivalen, har vi fundet mange brugte næsesprays. Gæster anvender dog også næsesprays til medicinsk brug og i andre stofrelaterede sammenhænge som fx til at opløse forstoppelse i næsen inden indtag af kokain.

Gæsterne, der bruger ketamin, indtager det tit sammen med MDMA, kokain eller amfetamin. Den typiske kombination er ketamin og kokain, også kendt som "Calvin Klein". Det er også den kombination, EUDA peger på som den typiske kombination i Europa, og den, der oftest blev identificeret på akutmodtagelser samt andre europæiske musikfestivaler i 2022 og 2023 (EUDA 2024).

En anden typisk kombination er ketamin med amfetamin og MDMA. Det svarer også til billedet i resten af Europa, hvor ketamin ofte er blevet identificeret i blandinger med netop amfetamin og MDMA (EUDA 2024). En gæst refererer til kombinationen som "Den hellige treenighed", men den er også kendt under navnet "Extreme". En anden gæst, der ofte blander stoffer, siger endda: "Hest kan du tage med alt" og fortæller, at det han kan lide ved ketamin er at "miste fornemmelsen for tid og rum." Modsat afholder det også andre gæster fra at tage stoffet.

Ketamin og nøgle, gæst bruger til at indtage stoffet.

Amfetamin

- Gæster bruger i højere grad amfetamin til at mindske træthed. Ved kombinationsbrug bruger de det ofte med MDMA, kokain eller ketamin.
- Amfetamin bliver set som en billigere version af kokain og derfor også som en klassemarkør af nogle.

Gæsterne indtager særligt amfetamin, også kaldet 'amf' eller 'speed', for at mindske træthed ligesom det også er tilfældet med kokain og til tider MDMA. Flere gæster betragter desuden kokain og amfetamin som det samme stof, hvor amfetamin blot bliver betragtet som en billigere version af kokain. Mens den opfattelse er årsagen til, at nogle vælger amfetamin fremfor det dyrere kokain, mener andre, at den lave pris på amfetamin afspejler en tilsvarende ringere kvalitet og effekt sammenlignet med kokain.

Nogle forbinder også amfetamin med en lavere social klasse end kokain, som når en kokainbruger fx siger: "Jeg gider ikke tage amf. Det er fattigmandscoke." Der er en bred opfattelse af, at amfetamin kun bruges som substitut af dem, der ikke har råd til kokain, mens andre bruger det aktivt i blandingsbrug med andre stoffer (se afsnittet *Ketamin*). Udtrykket "fattigmandscoke" henviser desuden ikke blot til stoffets lavere pris, men også til idéen om, at specifikke stoftyper kan kobles til sociale klasser.

Gæsterne fortæller også om, hvad de helst blander amfetamin med. En gæst fortæller fx om at blande amfetamin og MDMA, mens en anden fortæller om at blande kokain og amfetamin, det han kalder et "Sommermix", samt kokain, amfetamin og ketamin, det han kalder et "Julemix".

Psykedeliske stoffer: Svampe og LSD

- Psykedeliske stoffer som psilocybinsvampe og LSD bruges især til sanseåbning, selvudvikling og fælles oplevelser i trygge rammer frem for fest og rus.
- Psilocybinsvampe opfattes som naturlige og dermed mildere, sikrere og mere acceptable at indtage end kemiske fremstillede stoffer.
- Anskaffelsen af psilocybinsvampe foregår ofte via nære, ikke-monetære netværk.

Psilocybinsvampe, kendt som ”shrooms” eller blot ”svampe,” er det mest populære psykedeliske stof blandt gæsterne, efterfulgt af LSD. En national undersøgelse fra 2023 viser at 1,7% af befolkningen i aldersgruppen 16-34 år har indtaget psilocybinsvampe indenfor det seneste år, mens 1,1 % har indtaget LSD (EUDA 2024:4).

Fælles for begge stoffer er, at folk tager dem for at ”åbne op for sanserne,” som en gæst udtrykker det. Vi møder derudover flere, der på weekendture eller ferier med venner har taget svampe, som en slags fælles opdagelsesrejse og aktivitet. En gruppe unge mænd fortæller fx:

”Vi har taget svampe både på, men også uden for festivalen, for at få en god og hyggelig weekend med gutterne. Så tager vi ud i et sommerhus og går rundt udenfor, og så er det helt Ringenes Herre. Det er noget, vi gør for at have en hyggelig oplevelse sammen”

Nogle gæster beskriver desuden en bevægelse væk fra stoffer som MDMA og kokain, som de tidligere har taget, og mod psykedeliske stoffer, der ifølge dem tilbyder bevidsthedsudvidende og lærerige oplevelser, de kan tage med sig videre fremfor blot en kortvarig rus.

I de seneste år er offentlighedens interesse for brugen af psykedeliske stoffer som psilocybinsvampe og LSB i terapeutiske sammenhænge vokset (EUDA 2024:4). Den tendens ser vi også blandt gæsterne, som ofte forbinder psykedeliske stoffer med selvudvikling og spiritualitet, mens de andre stoffer i højere grad forbindes med fest, sjov og sociale forbindelser. Vi møder dertil enkelte gæster, der mikrodoserer svampe, og enkelte, der bruger LSD sammen med alkohol for at få et ”energiboost.”

Flere gæster påpeger, at ”svampe er noget, man tager på det rigtige tidspunkt” og ”i den rette ramme, og i det rette øjeblik.” Fx udtrykker mange, at de ikke vil indtage psykedeliske stoffer i festmiljøer, da det er for overvældende med ”for høj musik og mange indtryk,” og at de frygter at få ”et bad trip”. Flere nævner også nødvendigheden af et ”trygt festmiljø,” ”grænser” og en ”trip sitter²” i forbindelse med indtagelsen af psykedeliske stoffer.

² En person, der selv er upåvirket af stoffer, mens personen passer på venner, der bruger stoffer.

Svampe: Naturlige og vilde

Grundet psilocybinsvampenes naturlige fremkomst er de omgærdet af en 'naturlighedsdiskurs,' som vi også identificerede på festivalen 2023, hvor de sættes i opposition til kemisk fremstillede "hårde stoffer". Svampenes naturlige kvalitet gør, at flere anser dem for at være sikrere, samt mindre skadelige og vanedannende end andre stoffer, idet svampe "ikke er blandet med kemikalier", som en gæst siger. Nogle gæster udtrykker, at "svampe [ikke] er rigtige stoffer," at "svampe er mildere," og at de "ikke tager stoffer, medmindre det er svampe." Som vi også bemærkede i 2023, er der flere ikke-stofbrugere, der nævner, at de "kunne finde på at prøve svampe en dag, men ikke andet" som en ung kvinde siger.

Svampe er derudover noget "man tog før i tiden," som en ældre gæst siger, og tilføjer, at "nu er dem med bogstaverne kommet ind". Udsagnet er i tråd med oplevelsen af svampe som intuitivt gennemskuelige og aflæselige, modsat stofferne "med bogstaverne", der kræver en afkodning. Enkelte gæster har det anderledes og fortæller, at de "ikke stoler på naturlige stoffer," da de er "vilde" og dermed uforudsigelige modsat kemisk fremstillede stoffer, som en gæst mener er "mere kontrollerede".

Flere gæster får svampene fra venner, der selv gror dem. Der er tale om oplevelsen af en nær (selvom svampene ofte gros fra udenlandske 'grokits' bestilt online) og sommetider ikke-monetær forsyningskæde. Som en gæst fortæller: "Jeg kunne aldrig finde på selv at bruge penge på stoffer. Svampene er nogle min ven, selv har groet". En anden gæst får dem af sin "biologven, der selv gror dem", mens en tredje fortæller, at "svampe er svære og dyre at få fat i, hvis ikke man kender nogen, der gror dem selv hjemme i deres klædeskab."

Andre stoffer: Opioider, benzodiazepiner og ADHD-medicin

Rekreativt brug af opioider og benzodiazepiner

- Gæsterne indtager både tramadol, oxycodon, kodein, morfin og tapentadol på festivalen, og der er bredt kendskab til, hvad opioider er. På trods af det fremstår opioider tabubelagte, og kun få gæster italesætter eget forbrug.
- Gæsterne karakteriserer generelt opioider som de farligste stoffer, og flere gæster bruger opioiders 'farlighed' som pejlemærke til at vurdere andres stoffers 'hårdhed'. Andre stoffer fremgår i det lys mindre farlige og derfor mere socialt legitime.

Folk tager opioider rekreativt på festivalen, men få taler om et egetforbrug. Vi møder fx ikke nogen gæster, der har medbragt eller indtaget opioider, men blot få, der tidligere har taget et opioid rekreativt i andre festsammenhænge. I campingområderne finder vi dog emballage fra både tramadol (af mærket Contramal med spansk påskrift) og kodein, og data fra

spørgeskemaundersøgelsen og spildevandsundersøgelse viser ligeledes, at gæsterne tager opioider både uden- og indenfor festivalen: Det drejer sig om tramadol, oxycodon, kodein, morfin og tapentadol³. Forskellene på data fra interviews og spørgeskema kan skyldes, at det blandt unge er tabubelagt at tage opioider, blandt andet fordi det bliver set som farlige stoffer og bliver associeret med misbrugere (Kriminologisk Observatorium 2024). Spørgeskemaet peger på, at 4,4 % har brugt det under festivalen. I sammenligning viste ROCKWOOL Fondens undersøgelse fra 2024 (ROCKWOOL Fonden), at 4 procent af alle unge mellem 15 og 19 år havde brugt opioider inden for det seneste år.

Når gæsterne taler med os om opioider, taler de primært om det i forbindelse med, hvilke stoffer, de ikke kunne finde på at tage. Opioider bliver generelt anset for at være det farligste og mest ekstreme stof på festivalen, men bliver blandt gæsterne også brugt til at nedtone andre stoffers farlighed. I relation til opioider er andre stoffer mindre farlige og derfor mere socialt legitime at bruge. Det er særligt opioidernes vanedannende egenskaber, sløvende effekt og risici for at overdosere, folk fremhæver som årsager til frygt og afholdenhed. Gæsternes generelle forståelse af opioider ligger på linje med de retsmedicinske institutters vurdering af opioider som tramadol, oxycodon og fentanyl som de farligste stoffer i Danmark (Retsmedicinsk Institut, Københavns Universitet et. al. 2023).

Benzodiazepiner (BZ), og særligt Xanax og valium, bliver brugt i mindre grad på festivalen. Få gæster fortæller dog om at have indtaget BZ både på og uden for festivalen: En camp fortæller, at de udover kokain, MDMA og cannabis, har medbragt BZ; en ung mand tager BZ på festivalen for at falde i søvn, hvis cannabis ikke er tilstrækkeligt; og to personer beretter om tidligere at have taget BZ i festlige kontekster. BZ er påvist i spildevandsprøverne, og i campingområder finder vi desuden en tom pakke Ksalol, som er en BZ. Spørgeskemaet peger på BZ som relativt udbredt i

³ Der er blevet påvist tapentadol i falske tramadoler på det sorte danske marked. Pillerne stammer sandsynligvis fra Indien (Plæhn, G., Fuglsang, T., Hindersson, P., & Breindahl, T. 2024)

festsammenhænge uden for festivalen: 15 % af gæsterne har været vidne til folk, der brugte BZ rekreativt.

Rekreativt brug af receptpligtig ADHD-medicin

- Både personer med og uden ADHD bruger ADHD-medicin rekreativt, og gæsterne indtager det oftest nasalt i pulveriseret form eller ved at sluge pillen.
- Distributionen sker oftest gennem recept eller venner med recept.
- ADHD-medicin bliver ved blandingsbrug oftest brugt i kombination med MDMA.

Selvom 5,8 % ifølge spørgeskemaet bruger ADHD-medicin rekreativt på festivalen i 2024, møder vi kun få gæster, der fortæller om det. Det er både personer med og uden recepter på medicinen. Personer med diagnosen ADHD og recept på medicinen pulveriserer og sniffer ofte pillerne, da pillernes depoteffekt af det aktive stof (ofte methylphenidat eller lisdexamfetamin) således brydes og i stedet frigives på én gang. Det kan give en rus selv for personer med ADHD.

Personer uden ADHD-diagnosen og uden recept på medicinen, får eller køber ofte pillerne fra en ven med en recept. Disse personer sluger enten pillerne hele, da de trods pillernes depoteffekt kan give personer uden ADHD en længerevarende opkvikkende rus, eller pulveriserer og sniffer pillerne, for at få en stærkere, men kortere rus. Det er primært præparatet Ritalin med det aktive stof methylphenidat, vi hører om. De fleste kombinerer ritalinen med alkohol, men nogle gæster har også taget ritalin i kombination med MDMA.

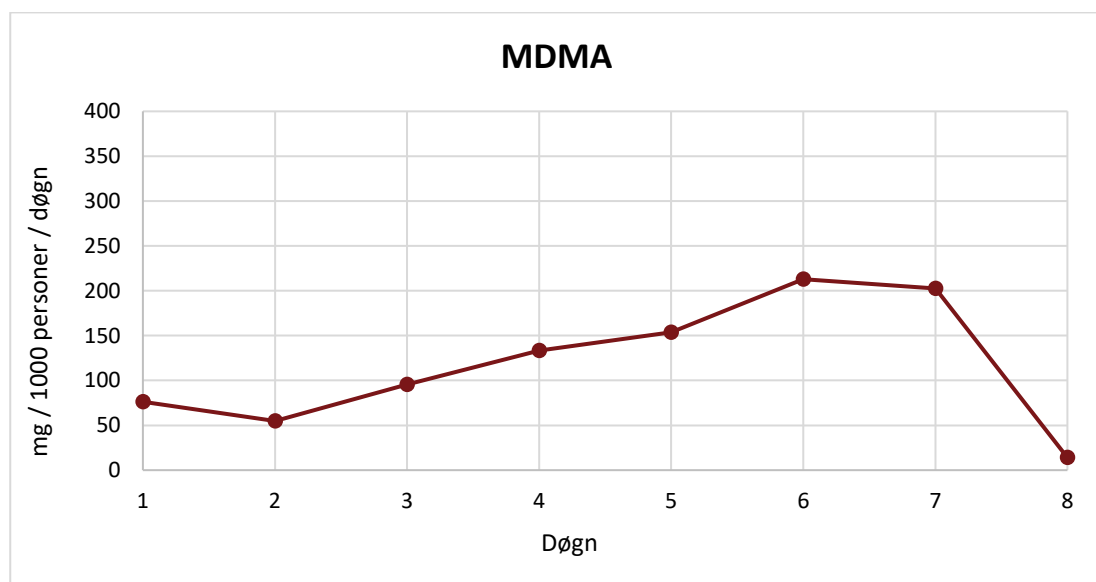
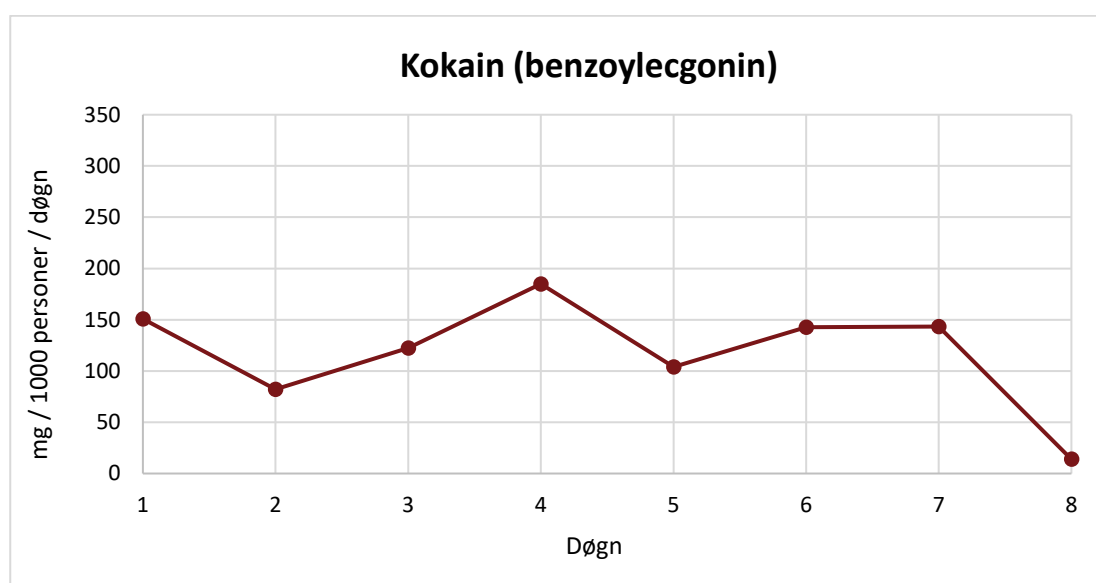
Figur A-G: Spildevandsprøver

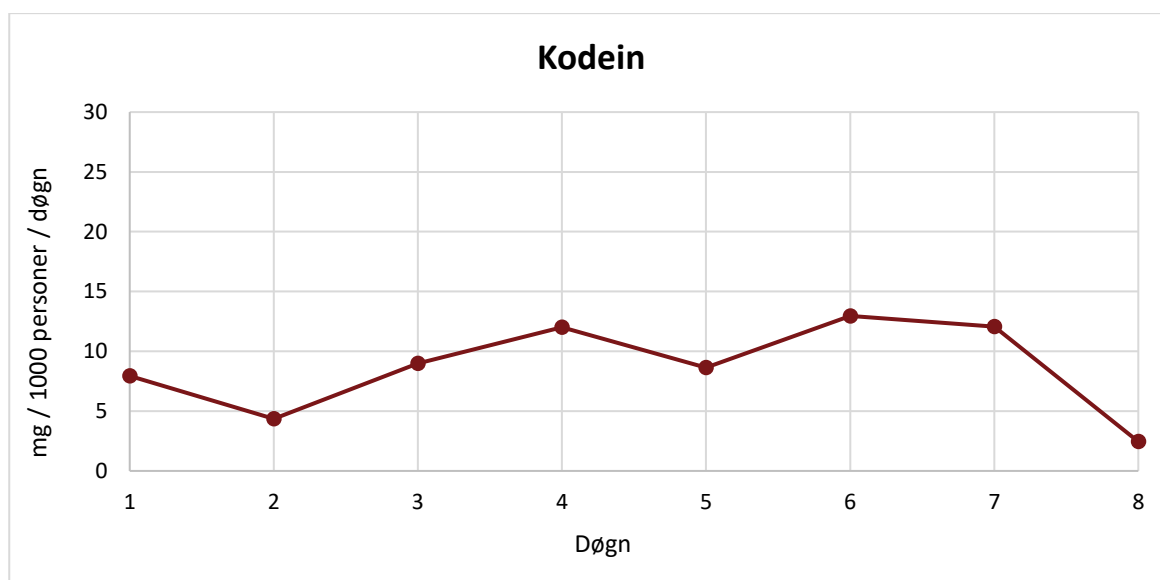
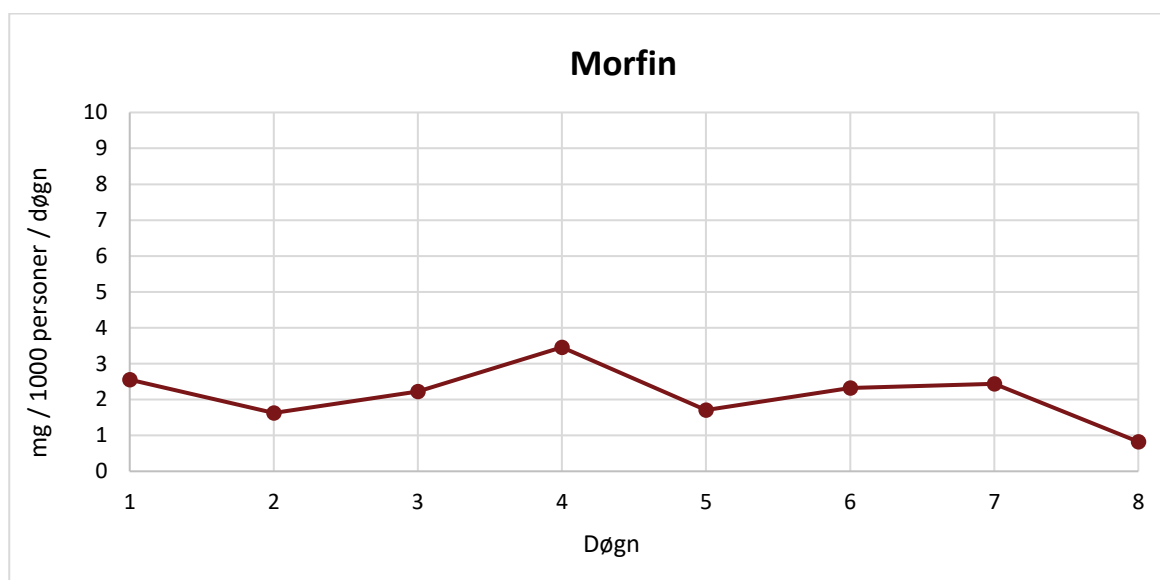
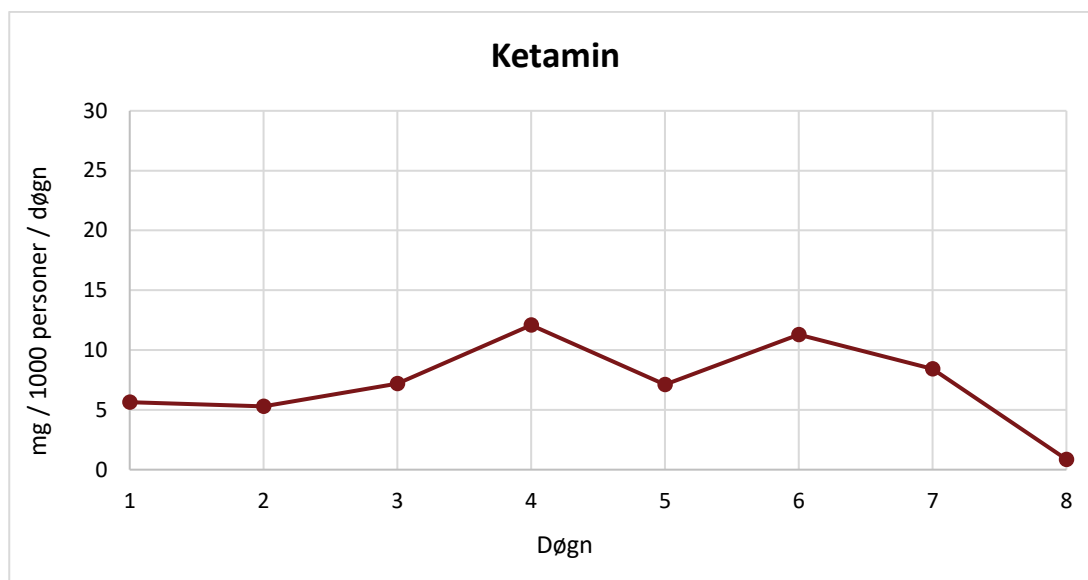
Spildevandsprøverne fra projektet er indsamlet af Eurofins som flowproportionelle prøver ved indløbet af Roskilde Festivals eget spildevandsreservoir, og estimatet for udskillelsen er opgivet som populationsvægtede gennemsnit (milligram pr. 1000 personer pr. døgn). Prøverne er taget mellem lørdag den 29. juni 2024 og søndag den 7. juli 2024. I analysearbejdet er der blevet påvist følgende stoffer (inklusive metabolitter)⁴:

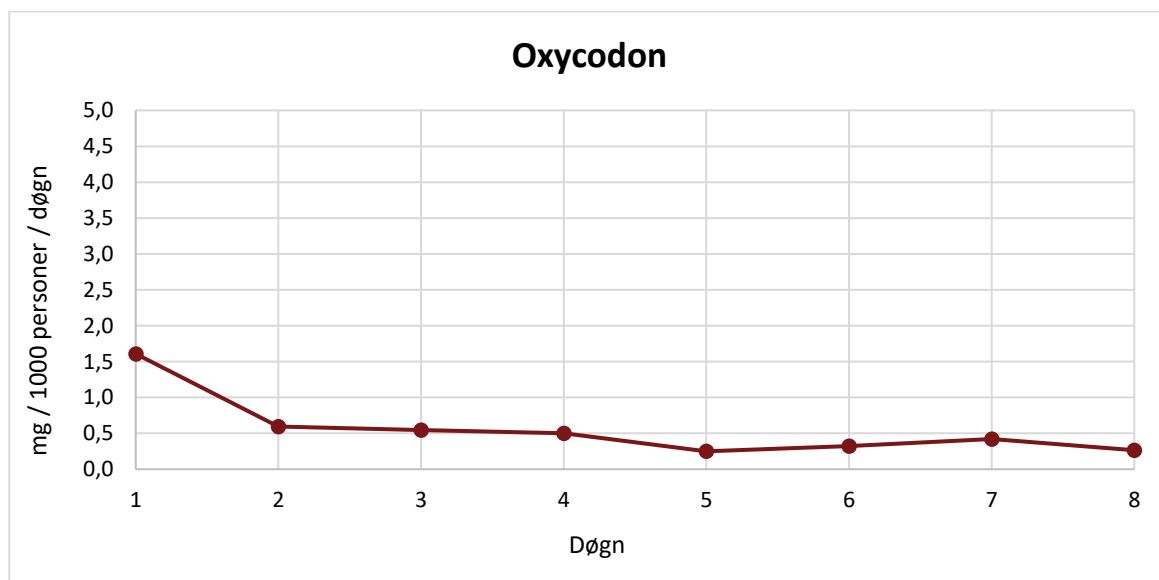
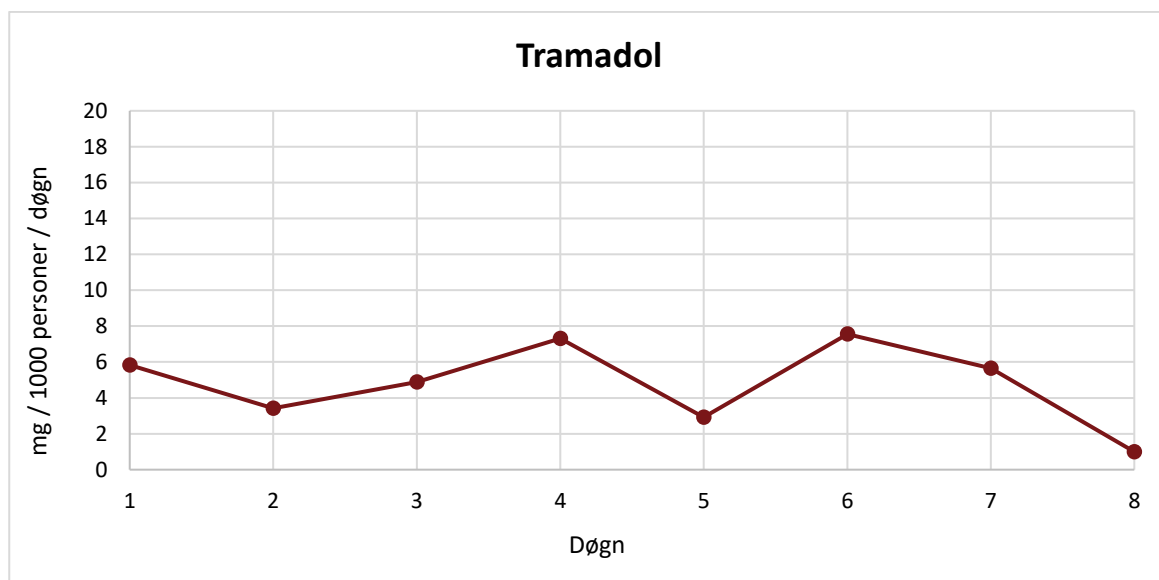
⁴ Det er kun muligt at måle stoffer, man aktivt screener for eller leder efter i prøverne. Det drejer sig her om følgende stoffer: Alprazolam, Chlordiazepoxide, 7-aminoclonazepam, Clonazepam, Diazepam, N-demetyldiazepam, 7-aminonitrazepam, Flunitrazepam, nitrazepam, oxazepam, temazepam, meprobamate, carisoprodol, citalopram, ketobemidon, methylphenidat, ritalinsyre, tapentadol, amfetamin, cathin, cathinon, benzoylecgonine, kokain, HMMA, ketamin, norketamin, 2-oxo-3-OH-LSD, MDA, MDMA, metamfetamin, THC-COOH, xylazin, methadon, 6-MAM, kodein, morfin, oxycodon, o-desmethyiltramadol, tramadol, zolpidem.

Kokain/benzoylecgonin, MDMA/MDA, ketamin/norketamin, morfin, kodein, tramadol/O-demethyltramadol, oxycodon, tapentadol, methylphenidat/ritalinsyre, citalopram, oxazepam, THC-COOH og amfetamin.

Spildevandsprøverne fra 2024 skal bruges til at pege på en udvikling i stofbrug fremadrettet. Når prøverne fra Roskilde Festival 2025 er blevet analyseret, kan vi for første gang pege på en udvikling – og på tilstedeværelsen af stoffer, der ikke bliver italesat i den kvalitative dataindsamling, fordi de fx er nye eller tabubelagte.

Figur H: Spørgeskema om gæsternes stofbrug

Vi har i alt modtaget 326 besvarelser på spørgeskemaet om gæsternes stofbrug. Gæsterne kunne tilgå spørgeskemaet på mobilen ved at scanne klistermærker med QR-koder og kort introtekst hængt op på toiletter og borde på festivalområdet. Tallene peger på den procentvise andel af de gæster, der har besvaret spørgeskemaet. Af dem har 31 % taget stoffer på festivalen i 2024, mens 67 % ikke har. 78 % har været vidne til, at andre indtog stoffer på festivalen, mens 20 % ikke har.

	Har selv indtaget illegale stoffer på RF24	Har selv indtaget illegale stoffer uden for RF24	Har været vidne til indtag af illegale stoffer på RF24	Har været vidne til indtag af illegale stoffer uden for RF24
Cannabis	26,2 %	44,2 %	66 %	68 %
Kokain	8,3 %	21,2 %	31,3 %	53,1 %
MDMA og Ecstasy	6,8 %	12 %	18,4 %	31,4 %
ADHD-medicin	5,8 %	8,6 %	12,9 %	27,5 %
Opioider	4,4 %	3,1 %	7,7 %	15,5 %
Ketamin	4,1 %	7,5 %	9,5 %	20,7 %
Amfetamin	4,1 %	6,2 %	10,4 %	22,3 %
Svampe	3,7 %	8,9 %	9,2 %	17,5 %
LSD	3,1 %	5,1 %	6,4 %	17,8 %
Benzodiazepiner	2,7 %	3,4 %	4,9 %	12,9 %
Lattergas	2,7 %	4,5 %	8 %	22,7 %
2CB	2,7 %	4,1 %	3,7 %	6,5 %
GHB/GBL	2 %	2,1 %	2,1 %	4,5 %
DMT	2 %	2,4 %	3,4 %	5,5 %
Methamfetamin	2 %	1,7 %	4,3 %	6,5 %
Mephadron	2 %	1,7 %	2,8 %	2,9 %
Syntetiske cannabinoider	2 %	3,1 %	4,3 %	6,5 %
Xylazin	2 %	1,4 %	3,4 %	2,6 %
Poppers	1,7 %	2,4 %	3,1 %	7,1 %

Økonomi og distribution

Som del af undersøgelsen har vi også fokuseret på stoffernes økonomi og distribution på Roskilde Festival 2024 eller med andre ord, hvordan gæsterne skaffer, opbevarer og (videre)distribuerer stofferne fra sælgere og andre gæster i en anderledes 'stofinfrastruktur', der fremgår mere flydende end den uden for festivalen. Nedenfor findes vores konklusioner og indsigter på området.

- Fordi gæsters regulære dealere ofte er blevet hjemme, må gæsterne købe stoffer fra fremmede gæster eller fremmede dealere. De må derfor gå på kompromis med den normale tillidsrelation mellem dem og dealer.
- Den større distribution internt mellem gæster betyder også, at flere transaktioner er ikke-monetære. I stedet betaler folk også med drinks, mad eller samvær.
- Gæsterne bruger Snapchat, Telegram eller Signal til at komme i kontakt med dealere. Nogle bruger også klistermærker med QR-koder eller telefonnumre.
- Stor stofefterspørgsel og få dealere gør skellet mellem købere og sælgere mere flydende end normalt. Det får gæster til at videresælge stoffer for at tjene ekstra penge, uden nødvendigvis at se det som 'dealing'. Det er særligt mænd, der bliver tilbudt stoffer af fremmede.

Ny 'stofinfrastruktur' med færre faste dealere

På festivalen oplever gæster et brud på den infrastruktur, de bruger til at skaffe stoffer uden for festivalen. Gæsterne benytter sig stadig af sociale medier og krypterede tjenester som fx Snapchat, Signal og Telegram for at købe stoffer. Få fortæller også om klistermærker med QR-koder eller telefonnumre til dealere opsat på festivalen. Størstedelen af gæsterne får dog stoffer fra venner, der ikke 'dealer' uden for festivalen, men som videredistribuerer stoffer købt hjemmefra uden at se det som 'dealing'. I disse tilfælde er penge stadig ofte involveret, men gæsterne betaler også gennem fx drinks eller mad. I andre tilfælde får gæster navne og numre på dealere gennem deres venner.

Der er en tendens til, at gæsterne har brug for at føle en slags 'forestillet beslægtethed' til dealeren for at føle sig trygge i transaktionen og have tillid til stoffets renhed og kvalitet. En kvindelig gæst fortæller fx: "Jeg skaffer gennem min ekskærestes dealer, og ellers er det mine venner, der køber" og tilføjer "jeg foretrækker at kende min dealer." Lignende udtrykker en anden gæst: "Jeg stoler ikke på fremmede", da vi taler om, hvordan hun helst skaffer sine stoffer. Behovet for en forestillet beslægtethed bliver dog udfordret af den 'stofinfrastruktur', gæsterne møder på festivalen, både i forhold til forsyningspraksisser og de faste dealere, gæsterne plejer at have. Mange har derfor medbragt stoffer hjemmefra. Det skyldes særligt tre grunde: 1) Fordi de, som en gæst siger "kun stoler på dealere, [de] kender hjemmefra". 2) Fordi stofferne (især kokain) er dyrere på festivalen pga. de færre regulære dealere og relativt mange købere. 3) Fordi de "ikke orker at bruge tid på at finde det på festivalen", da man i så fald "skal kende nogen, eller kende nogen, der kender nogen".

Der er desuden forskel på, hvor, hvordan og hvor nemt, man skaffer de forskellige stoffer. Nogle stoffer som cannabis og kokain er let tilgængelige hos både regulære dealere og andre gæster, mens svampe i højere grad er noget, man må medbringe selv eller forsøge at skaffe fra andre gæster.

Flydende skel mellem dealere og købere

Gæster, der hverken har stoffer med hjemmefra eller kan skaffe det gennem venner, er tvunget til at skaffe det fra fremmede. Flere beretter i den forbindelse om gentagende gange at være blevet spurgt af folk, de ikke kendte, om de solgte stoffer. Det betyder, at gæsterne i højere grad må 'profile' andre for at finde ud af, hvem der sælger, det vil sige personer der "ligner nogen, der har stoffer," som en gæst udtrykker det. Profilingen går begge veje, da gæster også 'profiler' andre for at sælge stoffer.

Priserne på stoffer inden for festivalen presses op som følge af en større efterspørgsel blandt gæster end udbud af dealere. Det skaber alligevel et mulighedsrum for de dealere, der er blevet hjemme. En gæst fortæller fx i den sammenhæng, at han hjælper sin "faste dealer med at sælge lidt videre". Profilingen mht. både salg og køb af stoffer retter sig ofte mod mænd. Gæster, der vil købe eller sælge stoffer, fortæller, at de henvender sig til folk, der er "unge", "ham med de store øjne", "en fyr, der ser smadret ud" eller som en gæst formulerer det: "Ser man kogerens ud, kommer folk til at spørge, om du vil købe stoffer". Gæster opsøger også specifikke områder på festivalen for at finde sælgere: "Man går ned i det område og finder dem, der ser mest fucked ud for at skaffe coke" eller "alle dér ved, hvem der har stoffer". Også når gæsterne skaffer stoffer fra fremmede, er der ikke altid penge involveret. Man kan betale med drinks eller "samvær" – flere får det gratis, fordi de fester og har det fedt sammen.

På festivalen er der tale om en ny stofinfrastruktur, hvor skellet mellem købere og sælgere er mere flydende end normalt, og hvor nogle må gå på kompromis med deres normale kriterier for en 'forestillet beslægtethed' mellem dem og dealeren. For en gæst betyder det, at hun insisterer på at teste stoffet ved en 'smagsprøve', inden hun betaler for det; for andre, at de kun tager stoffer, de har købt af deres sædvanlige dealer hjemmefra.

På festivalen findes også en gruppe stofbrugere, som kun *modtager* stoffer, og "aldrig selv ville købe". Det kan enten være, fordi det er utrygt at købe stoffer, eller fordi de ikke vil betale for dem. Det er særligt kvinder, og oftest mænd, der distribuerer stofferne. Nogle kan dog have forholdsregler relateret til hvilke stoffer, de vil tage imod fra fremmede, og "takker kun ja til cannabis, men ikke hårdere stoffer", som en kvindelig gæst siger.

Politi og narkohundes tilstedeværelse på festivalen

Politiets tilstedeværelse på Roskilde Festival er inkorporeret i flere gæsters stofpraksisser. Gæsterne er fx særligt på vagt eller gemmer deres stoffer for at undgå bøder eller at blive smidt ud af

festivalen. ”Der er for stor risiko. Hvis du bliver busted her, så er du ude”, siger en gæst. En anden siger: ”Man lægger hele tiden mærke til politiet og deres narkohunde, for de kan se, om man er påvirket”. En gæst fortæller, at der er større risiko for at blive taget med kokain ”på Ros end i byen”, og at han ikke ville tage stoffer med ind på festivalen pga. ”politiet og deres narkohunde”. Det får gæster til at benytte forskellige ’strategier’ for at undgå ”at blive busted”. En gæst har fx gravet 0,5 g. kokain ned, mens en anden opbevarer stoffer, han sælger videre, et andet sted end i sin egen camp. Andre bruger særlige øjendråber for at skjule, at de er påvirkede, både over for politiet, festivalmedarbejdere og andre gæster. Gæster, der tager hjem fra festivalen i løbet af ugen, tager deres stoffer med hjem for at undgå, at de bliver beslaglagt af politiet eller stjålet. Frygten for at blive taget af politiet påvirker også måden, folk tager stofferne, fx fordi politiet kan være i civil:

”Man skjuler til dels stofferne. Der er ikke nogen, der står med en telefon med en bane. Man er bange for en civil. Lige pludselig står der bare en dude i en Northface-jakke, og så ved du, han er civilbetjent. Det er nemmere at tage til koncerter, hvor man kan gemme sig i crowdet.”

Gæster fortæller, at de ikke med sikkerhed ved, hvad politiet har mandat til på festivalen, men arbejder ud fra forestillinger om det. En gæst fortæller fx, at ”der vist er en regel om, at politiet kun må gå ind i et telt, hvis teltets ejer er til stede.” Han fordeler derfor ”sin narko” mellem flere telte og personer for ikke at risikere at miste det hele under en ransagning. Gæsternes forskellige risikovurderinger bakkes op af de gange, politiet har beslaglagt stoffer, og nogen enten har set eller hørt om episoden. Rygter om de episoder spredte sig hurtigt blandt gæsterne.

Andre mener omvendt, at der er mindre risiko for at blive taget med (særligt hårde) stoffer på festivalen, fordi ”politihundene bliver forvirrede og derfor ikke opsporer stofferne”, og fordi ”hundene kun går efter cannabis”. For andre er politiets tilstedeværelse tryghedsskabende, fordi de mener, færre derfor tør tage stoffer ”modsat til fx privatfester”.

Spotlight: Drugging

Som del af årets undersøgelse har vi haft et særligt fokus på fænomenet 'drugging' både på og udenfor festivalen. For at introducere kort: Flertallet af de personer, vi taler med på Roskilde Festival i 2024, mistænker enten selv eller har venner, der mistænker at have været udsat for drugging i det danske natteliv. Og i de fleste tilfælde ved folk ikke hvilke stoffer, de er blevet drugged med, da de enten er blevet testet for sent til at kunne påvise det gennem blod- og urinprøver eller slet ikke er blevet testet. De typiske stoffer, folk nævner i forbindelse med, at de enten ved eller mistænker at være blevet drugged, er GHB/GBL, MDMA, ketamin og benzodiazepiner. Nedenfor findes konklusionerne og indsigterne fra interviewene og spørgeskemaet om drugging.

- De typiske barrierer for ikke at have opsøgt hjælp efter at være blevet drugged er manglende overskud pga. forskrækkelsen over oplevelsen og stoffernes bivirkninger; skam; samt usikkerhed over, hvad der var sket, og hvordan man håndterede det.
- Pårørendes besvær med at aflæse forskellen på alkohol- og stofrus og manglende viden om, hvordan man håndterer drugging, betyder, at flere ofre for drugging ikke får den rette hjælp.
- Drugging skyldes ofte ikke manglende opmærksomhed. Der er derimod tale om udnyttelse af tillid mellem gerningsmand og offer. Ofret har fx taget imod en drink, efterladt sin drink under nogens opsyn, eller tilbragt tid i selskab med gerningspersonen.
- Der findes flere andre motiver bag drugging end det seksuelle overgreb begået af mænd mod kvinder. Dette dominerende narrativ får dog flere mænd til at bagatellisere episoder, hvor de er eller mistænker at være blevet drugged, som en fejl eller noget, der bare var for sjov.

Hjælp: Barrierer for at opsøge hjælp

I spørgeskemaundersøgelsen på Roskilde Festival 2024 angiver 81% af respondenterne, der har været udsat for drugging, at de ikke har søgt hjælp efter episoden, mens kun 19 % har søgt hjælp enten hos familie eller venner; skadestuen, læge eller Giftlinjen; hos personale på stedet, hvor druggingen fandt sted; eller politiet.

Når vi under interviews spørger personer, der enten ved eller har mistanke om, at de er blevet drugged, hvorfor de ikke har opsøgt hjælp ifm. episoden, er de gennemgående svar: At de ikke kunne overskue det; skammede sig; var forvirrede eller ikke troede, at der var noget at gøre og/eller manglede tillid til, at politiet ville tage dem seriøst. Andre har desuden ikke vidst, hvilken hjælp de kunne søge.

En kvinde synes, "at det er en orker at blive testet", og derfor fik hun ikke testet, da hun under en bytur mistænkte at være blevet drugged. En anden kvinde udtrykker om en tilsvarende situation: "Jeg havde ikke overskud, da jeg først var ude af det [den ufrivillige stofpåvirkning]". Folk oplever,

at det kræver overskud som drugging-offer at skulle opsøge sundhedsvæsenet for at få foretaget en test efterfølgende. Forskrækkelsen fra oplevelsen og stoffernes bivirkninger kan dræne folks overskud og afholde dem fra at søge hjælp. Det samme kan et manglende overblik over, hvordan man gør og hvem man kontakter.

I forlængelse af det, fortæller flere, at de er ”usikker på, hvad der skete,” da de blev drugged eller først ”overvejede senere, om det var drugging,” og derfor ”ikke tænkte, at der var noget at gøre ved det”.

Forestillingen om, at man skal være i stand til at redegøre for sin mistanke om drugging og episodens fulde forløb for at blive taget alvorligt, kombineret med et manglende overskud som følge af oplevelsen, kan bidrage til, at drugging-forbrydelser går under radaren.

Tvivl: Alkoholens slørende rolle i drugging-episoder

Gæster påpeger, at fordi drugging ofte sker i kontekster, hvor ofret forinden har indtaget alkohol, kan det være svært både for ofret selv og deres omgivelser at vurdere, hvorvidt det er alkohol eller uønskede stoffer, der har ledt til ofrets tilstand. En mand fortæller fx om en episode på festivalen for nogle år tilbage:

”Min ven havde fået en drink af nogen i en tilfældig camp og var efterfølgende ’meget væk’. Vi var kun 18 år og vi tænkte bare, han var fuld, så vi sagde til ham, at han bare skulle gå hjem. På vejen hjem blev han så så påvirket og aggressiv, at han slog en politibetjent i hovedet og blev lagt i håndjern. Han blev aldrig testet”

Manden deler historien, fordi han sammen med vennen og resten af vennegruppen sidenhen er nået frem til, at der var tale om stoffer fra en tilfældig camp og ikke bare alkohol. På tidspunktet havde ingen af dem dog overvejet, at han kunne være blevet drugged. Pårørendes vanskeligheder ved at aflæse rusen kan betyde, at ofrene muligvis ikke får den rette hjælp. En unge kvinde fortæller fx:

”Vores veninde blev nok drugged på Roskilde i forgårs. Hun var helt tom i sit blik og forvirret. Hun havde næsten ikke drukket noget. Jeg mødte hende og fulgte hende ned til hendes telt. Hun var sammen med sine forældre, da det skete. De havde ikke rigtig vidst, hvad de skulle gøre”.

Symptomer fra typiske drugging-stoffer er nemme at forveksle med alkoholinducerede symptomer herunder hukommelsestab, kvalme, træthed, manglende kropskontrol m.v. Det kan derfor være udfordrende at skelne mellem de to tilstande og dermed også, hvordan ofret såvel som omgivelserne skal agere på ofrets tilstand; som en alkoholberuselse eller et drugging-tilfælde?

Desuden bemærker vi, at gæsterne ofte ved, hvordan de skal agere, når en person i deres omgivelser, har fået for meget alkohol, mens mange er i tvivl om, hvordan de bør reagere, når en person har været udsat for drugging, også fordi de her ikke ved, hvilken stofrus, der er tale om.

Dette indikerer et behov for mere viden om, hvordan man kan kende forskel på alkoholpåvirkning og stofpåvirkning, samt hvilken hjælp man kan opsøge for at sikre personens fysiske og mentale helbred, få de nødvendige test for at påvise druggingen og anmelde episoden.

Tillid(sbrud) mellem gæsterne

Størstedelen af gæsterne, vi taler med, mener ikke, at drugging sker på festivalen, men at det er et udbredt fænomen i nattelivet generelt. Roskilde Festival bliver i den sammenhæng nævnt som et sted, hvor man har stor tillid til hinanden. En venindegruppe er enige om, at de tænker mere over risikoen for drugging ”i byen derhjemme end på Roskilde”, idet de mener, at ”det er en uskreven regel, at man ikke gør sådan noget på Roskilde”. En anden kvinde siger lignende, at hun tænker mere over det i byen end på festivalen, da ”man tager på Roskilde for at have det sjovt, så man regner ikke med, at folk drugger hinanden.” Andre nævner, at de tænker mindre over drugging på festivalen end i nattelivet, fordi de primært drikker dåseøl i stedet for drinks i glas. Derudover er de på festivalen hele tiden sammen med deres venner, hvorimod de nemt bliver splittet op i løbet af en bytur.

Gæsternes historier peger dog også på, at de fællesskabsstrukturer, der opstår i kontekster som festivaler med åbne camps, flydende socialitet og ikke-monetære transaktioner også kan gøre folk mere sårbare over for forsætlig og uforsætlig drugging.

Mens flere gæster, der har været udsat for drugging, giver udtryk for, at de formentlig var uopmærksomme i det øjeblik, nogen tilsatte stoffer i deres drink, er det i mange tilfælde dog hverken manglende opmærksomhed eller opsyn af drinken, der har ledt til drugging. Derimod har gerningspersonen udnyttet den tillid, ofret har udvist ved at tage imod en drink fra gerningspersonen, efterladt sin drink under gerningspersonens opsyn, tilbragt tid i selskab med gerningspersonen og lignende.

På festivalen bliver fremmede hurtigere en ven end i nattelivet. Den hurtige tillidsrelation kan gøre gæsterne mere sårbare overfor drugging. Flere fortæller fx, at de ikke tager imod drinks fra fremmede i byen, men at de gør det på Roskilde, ”fordi man stoler på hinanden her”. Nogen mistænker fx uvidende at have indtaget stoffer ved fx at have drukket af en forkert drink i den camp, de besøgte. Nogle piger fortæller fx, at de har drukket fra drinks eller vodkaflasker, hvor der viste sig at være MDMA i.

Kan det kaldes drugging?

Drugging er svært at definere for flere – nogen spørger, om det fx er drugging, hvis det sker ved et uheld. En dreng fortæller, at han ville opleve det som drugging, hvis der blev ”stillet et glas frem med noget i”, og han tog en tår uden at vide, der var stoffer i. Og en pige fortæller, hvordan hun først under interviewet opfatter en episode med en vape som drugging. To drenge i en camp havde

ladet vapen gå på omgang og sagt, at der ikke var noget i den. Både hende og en anden dreng, der eksplicit havde frabedt sig at indtage cannabis, blev skæve.

Andre fortæller om tilfælde, hvor kommunikationen har været fraværende eller omgangen med stofferne har været lemfældig. En ung mand troede fx han fik kokain, men fandt bagefter ud af, at hans ven havde givet ham ketamin. Ligeledes taler flere om risikoen ved falske stoffer, fordi man ufrivilligt kan blive forgiftet med noget, man ikke vidste man indtog – ”kan det kaldes drugging?” spørger nogen. Det får flere til at efterspørge muligheden for at kunne teste de stoffer, de køber, som det fx er tilfældet på en spansk festival som Primavera Sound.

Drugging: Et værktøj til at begå andre former for kriminalitet

Folks opfattelse af, hvornår noget er drugging, varierer, og særligt drugging-tilfælde uden et tilsyneladende klart motiv, falder inden for en gråzone for mange.

Dette kan kobles til, at flertallet af gæster forstår drugging som en strategi til at begå andre former for kriminalitet, snarere end som en kriminell handling i sig selv. Mange mener dermed, at der må være et motiv, der peger ud over drugging-handlingen i sig selv.

Denne forståelse af drugging er influeret af en generaliseret antagelse om, at motivet bag drugging er voldtægt: At en mandlig gerningsperson drugging en (ofte ung) kvinde for at begå et seksuelt overgreb på hende. En gæst siger fx, at ”forskellen på narko og drugging” er den samme som ”forskellen på sex og voldtægt”, og andre er sågar overraskede over, at man kan finde på at drugge af andre årsager end med henblik på seksuelle overgreb.

Når vi hører om drugging-tilfælde, der ikke følger dette handlingsforløb, italesætter ofrene sig ofte som ”heldige,” idet de ikke var udsat for yderligere overgreb end selve druggingen. Nogle giver endda udtryk for, at ”det jo er sådan noget, der kan ske,” som en formulerer det, og at ”man jo ikke rigtig [kan] gøre noget ved det,” som en anden siger. Det har også afholdt gæster fra at opsøge hjælp.

Mandlige ofre: Blev jeg drugged eller var det bare for sjov?

Det typiske narrativ om drugging afspejler, hvordan fænomenet optræder forskelligt i henholdsvis mænd og kvinders bevidsthed og handlinger.

En gruppe unge mænd er fx enige om, at de ikke er i farezonen for at blive drugged, fordi de ”er drenge.” Og en mandlig gæst undrer sig over, at hans ven blev udsat for drugging med amfetamin under en bytur, da ”han var en mand, det var jo ikke en pige, man gerne ville have med hjem”, som han forklarer. Disse udsagn opsummerer en generel tendens blandt de mænd, vi taler med, der ikke betragter drugging som noget, der kan ske for dem i kraft af deres kønsidentitet. Dette medfører, at de færreste mænd tager forholdsregler for at undgå at blive udsat for drugging.

Når de adspurgte gæster reflekterer over, hvorfor mænd bliver drugged, nævner mange, at druggingen højst sandsynligt ramte den forkerte og oprindeligt var tiltænkt en kvinde. Derudover nævnes røveri, vold, test af stoffer, eller drugging ”for sjov” som mulige motiver bag druggingen af mænd.

Særligt sidstnævnte motiv, at drugge for sjov eller det, man kan kalde ”LOL-drugging”, bliver nævnt i mange tilfælde. I løbet af festivalen fortæller flere gæster om særligt mænd, der er blevet drugget i nattelivet, fordi det var ”lol” eller ”sjovt”. En dreng har fx prøvet at få en drink af sin ven, som vennen havde puttet MDMA i ”for sjov.” Det syntes, de begge var ”grinern nok”. En anden fortæller, at han har spillet ”viagra-roulette” med sine venner, hvor én ud af flere drinks blev spiket med viagra, hvorefter drinksene blev delt tilfældigt ud mellem drengene. Taberen var ham, der skulle ”gå rundt med stiv pik resten af aftenen”.

Der kan blandt unge mænd være tale om ’lege’, hvor drugging er inkorporeret som et grænseoverskridende og spændingsskabende element – og hvor spørgsmålet, om hvorvidt det er drugging eller ej, sløres som følge af gruppedynamikker, positionering og/eller gruppepres.

Mange af disse drugging-tilfælde befinder sig i ’gråzoner’, hvor spørgsmål om frivilligt og ufrivilligt indtag af stofferne, handlingens forsætlighed eller uforsætlighed og grænsen mellem leg og alvor gør det svært for ofrene selv at afklare, hvorvidt de har været udsat for drugging eller, at de sent eller aldrig tænker på det som drugging.

Mandlige drugging-ofre har derfor stor sandsynlighed for at gå under radaren, da disse drugging-tilfælde ikke nødvendigvis betragtes som sådan, hvorfor et fåtal opsøger at blive testet eller anmelder episoden til politiet.

Den generaliserede forestilling om, at det er kvinder, der er ofre for drugging, samt den overordnede fortælling om, at motivet bag drugging er voldtægt, bidrager til en entydig forståelse af fænomenet, som kan øge mænds sårbarhed over for drugging og være en barriere for, at mænd opsøger hjælp. At nuancere fænomenet kan sætte fokus på, at alle former for drugging - uanset motiv - er en kriminel og strafbar handling.

Kvinders forholdsregler

Mens mændene, som tidligere beskrevet, sjældent tager forholdsregler for at undgå drugging, har de fleste kvinder, vi taler med, flere forskellige forholdsregler, de tager i brug til formålet. Flere kvinder taler om, at det er ”commonsense ikke at gå tilbage til en drink, der har stået” uden opsyn, holde hånden over drikkevarer uden låg og ikke at tage imod drinks fra fremmede. Nogen efterspørger desuden uddeling af armbånd, man kan spænde over koppen for at afskærme (et fænomen fra barer og klubber i andre lande).

Nogle fortæller dog, at de bliver mere risikovillige med alkohol i blodet, og det kan betyde at de går på kompromis med forholdsregler. ”Så tænker man *fuck!* bagefter”, som en kvinde formulerer det.

Mens nogen gæster nævner vapes i forbindelse med at blive drugged, fortæller ingen om forholdsregler relateret til brugen og delingen af vapes. Drugging bliver forbundet med drinks, også selvom der i dansk natteliv er flere eksempler på vapes med fx falske stoffer i, og folk på festivalen indtager stoffer gennem vapes.

Litteratur

Boyd, Susan C. (2023). *From Witches to Crack Moms: Women, Drug Law, and Policy*. Carolina Academic Press.

Campbell, Nancy Duff. (2000). *Using Women: Gender, Drug Policy, and Social Justice*. 1st ed., Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780203800324>.

Kriminologisk Observatorium. (2024). *Målgruppeanalyse af unges brug af illegale opioider og benzodiazepiner i København*. Københavns Universitet. https://ccc.ku.dk/danish/kriminologisk-observatorium/udgivelser/MA_LGRUPPEANALYSE_AF_UNGES_BRUG_AF_ILLEGALE_OPIOIDER_OG_BZ.pdf

Kriminologisk Observatorium. (2023). *Tendensrapport for stofsituationen i dansk festkultur (2023)*. https://ccc.ku.dk/danish/kriminologisk-observatorium/udgivelser/Tendensrapport_for_stofsituationen_i_dansk_festkultur_28-11-23.pdf

Plæhn, G., Fuglsang, T., Hindersson, P., & Breindahl, T. (2024). Adverse effects from counterfeit and mislabeled medicine containing tapentadol and carisoprodol. *Clinical Case Reports*, 12(8), Artikel e9241. <https://doi.org/10.1002/ccr3.9241>

ROCKWOOL Fonden. (2024). Østergaard, Jeanette; Andersen, Signe Hald; Skov, Peter Rohde; Eifler, Nadja. *Brugen af opioider blandt 15-19-årige, og sammenhængen med øvrig risikoadfærd og trivsel*. <https://rockwoolfonden.dk/udgivelser/brugen-af-opioider-blandt-15-19-aarige-og-sammenhaengen-med-ovrig-risikoadfaerd-og-trivsel/>

Sundhedsstyrelsen. (2024). *Udbredelse af illegale stoffer*. https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2024/Stoffer/Udbredelse-af-illegale-stoffer.ashx?sc_lang=da&hash=E1026086239D3A109BCFFB26929ABE02

The European Union Drugs Agency (EUDA). (2024). *Den europæiske narkotikarapport 2024: Tendenser og udvikling*. https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2024_da